

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آشنایی با منابع حدیثی مهم

الكافی

کتاب «الكافی» یکی از کتب اربعه نقل حدیث است که محور احادیث امامیه است. خلاصه‌ای از ویژگی‌های آن: مؤلف:

محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی رازی معروف به ثقة الاسلام کلینی (م ۳۲۸ هجری قمری). مرحوم کلینی در دوران غیبت صغری چشم به جهان گشود. برخی از اصحاب امام هادی و امام حسن عسکری علیه السلام را درک کرده است. او از جمله کسانی است که کلّیه علمای رجال او را توثیق مؤکد کرده‌اند. حتّی ملا محمدتقی مجلسی درباره او می‌گوید: حق این است که در میان علماء شیعه مانند کلینی نیامده است، و هر که در اخبار و ترتیب کتاب او دقت کند درمی‌یابد که او از جانب خداوند تبارک و تعالی مؤید بوده است.

مطابق با گفتار کلینی در مقدمه کتاب، یکی از شیعیان و برادران دینیش به او نامه نوشته و یا پیغام داده است که مردم زمان ما علم و دانش را رها کرده و در جهل و نادانی غوطه ور شده‌اند، نام خود را مسلمان گذاشته و از مقرّرات واقعی اسلام خبری ندارند. تنها از روی عادت و تقلید از نیاکان خود اعمالی را بنام دین انجام می‌دهند و در اعمال مهم و غیر مهم به عقل خود اکتفا می‌کنند. و از او خواسته است که به عنوان شخص آگاه به احادیث برای خود او و برای مردم زمانش کتابی بنویسد که مرجع همگان

قرار گیرد. از این رو ایشان اقدام به نوشتن این کتاب شریف می‌کنند و بیان کرده‌اند که این کتاب برای حاجت او در فهم دین «کافی» است. الکافی از سه بخش جداگانه تشکیل شده است:

- اصول، شامل روایات اعتقادی؛
- فروع، حاوی روایات فقهی؛
- روضه، شامل احادیث متفرقه.

علامه «شیخ عبدالله مامقانی» می‌نویسد: همانند کافی در اسلام نگاشته نشده و گفته می‌شود این کتاب بر امام زمان عرضه شده و آن حضرت آن را پسندیده و فرموده است: «این کتاب برای شیعیان ما کافی است».

کتابشناس بزرگ، علامه «شیخ آقا بزرگ تهرانی» می‌نویسد: «کافی برترین کتب اربعه است؛ مانند آن درباره روایات اهل بیت نگاشته نشده است».

آیت الله خویی در کتاب معجم رجال حدیث، از قول استادش مرحوم آیت الله نائینی، مناقشه در اسناد روایات کافی را حرفه و ترفند عاجزان و ناتوانان خوانده است.

با بیان فوق ظاهر می‌شود که: این کتاب شریف از جمله معتبرترین کتب حدیثی به شمار می‌رود. هرچند این به معنی صحیح السند بودن تمام احادیث آن نیست ولی کلیت آن مورد تأیید علما و اندیشمندان شیعی است.

نهج البلاغه

کتابی است که توسط عالم جلیل القدر سید رضی (۴۰۶ هجری قمری) گردآوری شده است و در بردارنده سخنان بلیغ امیرالمؤمنین علیه السلام است.

مؤلف:

در سال ۳۵۰ق در بغداد در خانواده‌ای اصیل و شریف از خاندان پیامبر به دنیا آمد. از طرف پدر به امام کاظم و از طرف مادر به امام سجاد علیهما السلام می‌رسید. در نزد بزرگانی چون شیخ مفید، محمد بن موسی خوارزمی، علی بن عیسی ربعی، ابو الفتح جنی موصلی، حسن بن عبد الله سیرافی تلمذ کرد. در علوم ادبی تبخر فراوانی داشت. نهج البلاغه را که شامل سخنان حضرت امیر علیه السلام است، با رویکردی ادبی جمع آوری کرد.

کتاب از سه بخش متشکل است:

خطبه‌ها (۲۳۹ مورد)، نامه‌ها (۷۹ مورد)، حکمت‌ها و کلمات قصار (۴۸۰).

مؤلف در مقدمه نهج البلاغه می‌فرماید:

«امیر المؤمنین (علیه السلام)، در موضوعات و ابواب گوناگون کلماتی دارد و هر گاه انسان در يك موضوع، کلمات آن حضرت را مطالعه می‌کند، هیچ شکی نمی‌کند که این سخنان از کسی است که تمام عمر خویش را

در همان رشته سپری کرده است. وقتی در باب زهد داد سخن می‌دهد، گویی هیچ بهره‌ای از غیر زهد و عبادت ندارد، گویی تمام عمر خویش را در گوشه خانه‌ای یا در پای کوهی گذرانده که هیچ‌کس را جز خودش ملاقات نکرده است.

هیچ‌کس باور نمی‌کند این کلام کسی است که در جنگ آن‌چنان دلاوری می‌کند و گردن‌های گردن‌کشان را می‌زند و پهلوانان را به خاک می‌افکند و خون آنان را بر زمین جاری می‌کند و در عین حال او زاهدترین انسان و صالح‌ترین افراد است. این، از خصلت‌ها و فضایل عجیب آن بزرگوار است که جمع بین اضداد کرده و صفات متضاد را يك‌جا جمع نموده است.»

از این رو ایشان در این کتاب به جمع‌آوری سخنان حضرت با این رویکردی که خود نیز گفته‌اند، اقدام کرده‌اند. لذا در اغلب موارد سخن را کامل نقل نکرده‌اند و گلچینی برخورد کرده‌اند.

البته این کتاب شریف، همواره مورد توجه علمای امامیه و حتی اهل سنت قرار گرفته، شرح‌ها بر آن نوشته‌اند و برای آن استدلال‌ها کرده‌اند. تا جایی که محدث نوری نهج البلاغه را «أخ القرآن» دانسته است. در طول سالیان متمادی توسط علمای و مسلمانان مخصوصاً شیعه مورد توجه بوده و پس از قرآن به حفظ آن اهتمام می‌کردند.

از جمله اشکالاتی که از دیرباز به این کتاب کرده‌اند، حذف اسناد آن است! ولی در دوران معاصر کُتبی به بررسی اسناد آن پرداخته و اسناد آن را به رشته تحریر در آورده‌اند. لذا به کلیت سندی آن اشکالی وارد نیست؛ هرچند این مسئله هم که تمامی روایاتش را صحیح السند بدانیم نیز صحیح نمی‌باشد. مانند کتاب کافی احادیث قوی و ضعیف دارد.

تحف العقول

«تحف العقول» نوشته ابو محمد، حسن بن علی بن حسین بن شعبه حرانی از علما و فقهای بزرگ شیعه در قرن چهارم هجری می باشد. کتاب مجموعه ای ارزشمند از سخنان و نصایح حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و اهل بیت آن حضرت علیهم السلام و سخنانی از برخی پیامبران علیهم السلام می باشد.

مؤلف انگیزه خود از تالیف کتاب چنین می گوید:

«پس از آنکه دیدم علمای شیعه درباره فقه و حلال و حرام کتاب های فراوانی نگاشته اند بر آن شدم تا مجموعه ای پدید آورم که در آن سخنان حکمت آموز و موعظه های پیامبر اکرم و اهل بیت آن حضرت جمع شده باشد تا هم گنجینه ای برای مراجعه خودم و هم مراجعه علاقه مندان به خاندان رسالت گردد.»

علامه مجلسی درباره این کتاب می فرماید:

«کتاب تحف العقول کتابی قدیمی است و نظم این کتاب خود دلیل بر والا بودن شأن مؤلف آن است. بیشتر این کتاب از موعظه و اصول معلوم تشکیل شده است که احتیاجی به سند هم ندارد.»

شیخ آقا بزرگ تهرانی صاحب کتاب ارزشمند الذریعه در این باره می فرماید:

«کتاب تحف العقول درباره سخنان حکمت آموز و موعظه‌هایی که از اهل بیت رسول خدا روایت شده است می‌باشد. نویسنده این کتاب شیخ ابو محمد حسن بن علی بن حسین بن شعبه حرانی حلبی معاصر شیخ صدوق و از مشایخ شیخ مفید است.»

مهم‌ترین اشکال به این کتاب، به سبب ارسالی بودن احادیث آن است. از همین رو، مرحوم خویی احادیث آن را قابل استناد نمی‌داند.

با توجه به کلام مرحوم مجلسی و اهمّیت علمای شیعه به این کتاب، می‌توان به احادیث آن استناد کرد با پشتوانه اینکه غالب روایات این کتاب در سایر کتب با سند کامل ذکر شده و بعلاوه، احادیث غالباً اخلاقی است و از نظر محتوا مورد تأیید علمای امامیه است.

غُرر الحِکْم و دُرُر الکَلِم

« غرر الحکم و درر الکلم »، تألیف عبد الواحد آمدی تمیمی از علمای قرن پنجم هجری است که کلمات قصار و حکمت‌های امیر مؤمنان علی علیه السلام در آن گرد آمده است. وفات مؤلف در ۵۵۰ هجری است. عبد الواحد بن محمد تمیمی آمدی از علمای بزرگوار شیعه و از محدثین والا مقام بوده که از احترام و اعتبار خاصی در نزد علمای شیعه برخوردار است. وی دارای اطلاعات گسترده از علوم و منابع مختلف بوده و تسلط فراوانی بر علوم اسلامی داشته است.

درباره کتاب گفتنی است که: احادیث بدون ذکر سند (مُرسل) آورده شده و باب بندی آن با توجّه به حروف الفبای ابتدای احادیث است. مؤلف آن گونه که در آغاز کتاب می گوید، پس از آنکه کتاب مئة کلمه (صد کلمه) جاحظ را می بیند، تصمیم می گیرد کتابی مشتمل بر سخنان امیر المؤمنین علیه السلام تدوین کند. مؤلف همچنین جاحظ را به سبب اینکه فقط همین تعداد اندک (صد کلمه) را گرد آورده، نکوهش می کند و سپس می گوید:

من با همه گرفتاری خاطر، و کوتاهی از رتبه اهل کمال، در حالی که به عجز و ناتوانی از دریافت آنچه که فضلالی صدر اول خواسته و در آن راه قدم نهاده‌اند، و کوتاه دستی خویش را از گردیدن در میدان‌شان و کم وزنی

خود را در میزانشان می‌دانم و اعتراف دارم، با این حال همت گماشتم تا آن‌جا که تیررس فکر من است، از سخنان آن حضرت گرد آورم. بزرگانی همچون علامه مجلسی و ابن شهر آشوب مؤلف این اثر گرانقدر را ستوده و او را بر خلاف توهم برخی، شیعی امامی می‌دانند. با توجه به مطلبی که در ذیل توضیح تحف العقول گفته شد، چون غالب احادیث این کتاب نیز اعتقادی است، نبود سند مشکلی به آن نمی‌رساند. البته اگر چنانکه حدیثی با مبانی شیعه مخالف بود، مانند سایر کتب مردود خواهد بود. ولی غالباً در احادیث این کتاب شریف، چنین مطلبی نیست، مگر به ندرت.

نکته دیگری که باز مؤید محتوای این کتاب است، وجود اکثر احادیث آن در کتب معتبر دیگر است که مرحوم آمدی برخی کلمات امیر المؤمنین علیه السلام را گلچین کرده است و گاهی از میان خطبه‌ای یا از میان نامه‌ای برداشت شده است.

صحیفه سجّادیّه

صحیفه سجّادیه کتابی حاوی ۵۴ دعا از امام سجّاد علیه السلام است. این کتاب پس از قرآن و نهج البلاغه مهم‌ترین میراث مکتوب شیعه به حساب می‌آید و به نام‌های خواهر قرآن و «انجیل اهل بیت» نیز مشهور است. صحیفه مانند قرآن و نهج البلاغه از نظر فصاحت و بلاغت مورد توجه قرار گرفته است. امام سجّاد علیه السلام بسیاری از معارف دینی را در دعاهاى خود بیان می‌کند.

صحیفه سجّادیه از نظر سندی، در حد تواتر است. آقا بزرگ تهرانی در این باره می‌گوید:

«صحیفه اولی که سند آن به امام زین العابدین علیه السلام می‌رسد... از متواترات و [قطعیات] نزد اصحاب است؛ چرا که از ویژگی آن، این است [که تمام اصحاب از اساتید خود] اجازه نقل آن را در تمام طبقات [رجالی] و در تمام عصرها گرفته‌اند.»

همچنین محمد تقی مجلسی ادعا نموده است که او در نقل و روایت صحیفه یک میلیون سند دارد.

امام خمینی با صحیفه انس داشت. وقتی او را به ترکیه تبعید کردند، نامه‌ای به خانواده‌اش می‌نویسد و بعد از سفارش به صبر، درخواست فرستادن صحیفه را به آنکارا می‌کند.

ایشان در وصیت نامه خویش نیز یادآور شدند: «ما مفتخریم که ادعیه حیات بخش که او را «قرآن صاعد» می خوانند از ائمه معصومین علیهم السلام ما است. ما به مناجات شعبانیه امامان و دعای عرفات حسین بن علی علیهما السلام و «صحیفه سجاده» این زبور آل محمد و «صحیفه فاطمیه» که کتاب الهام شده از جانب خداوند تعالی به زهرای مرضیه است از ما است.»

مصباح الشریعة

مِصْبَاحُ الشَّرِيعَةِ وَ مِفْتَاحُ الْحَقِيقَةِ اثری به زبان عربی و منسوب به امام جعفر صادق علیه السلام است. این کتاب، مشتمل بر روایاتی اخلاقی و عرفانی در ضمن ۱۰۰ باب است. برخی چون سید بن طاووس و محدث نوری، کتاب را معتبر دانسته و انتساب به امام صادق (ع) را پذیرفته‌اند و عده‌ای مانند شیخ حرعاملی و افندی اصفهانی، این انتساب را نپذیرفته و آن را به فضیل بن عیاض، عارف و زاهد بصری یا کوفی نسبت داده‌اند. برخی از علما نیز نسبت به این کتاب اهل احتیاط بوده‌اند و هرچند انتساب آن را قطعی ندانسته‌اند ولی عمل به آن را خالی از مشکل دانسته‌اند، مثل مرحوم امام خمینی. این کتاب، از دیرباز مورد توجه عالمان بوده و روایات فراوانی از آن نقل شده است و شروح و ترجمه‌های فراوانی دارد. مصباح الشریعة مشتمل بر مباحث اخلاقی غالباً و گاه مطالب فقهی نیز در میان روایات دیده می‌شود. از این رو، روایات اخلاقی آن غالباً مورد استناد علما قرار گرفته است و حتی درباره برخی روایات، با توجه به محتوا گفته شده است که قطعی الصدور هستند.

کامل الزیارات

کامل الزیارات کتابی با موضوع زیارت، تألیف محدث و عالم شیعه ابن قولویه قمی متوفای ۳۶۷ق.

این کتاب از فضیلت و چگونگی زیارت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، اهل بیت و امامزادگان و مؤمنان سخن می‌گوید و مجموعه روایاتی را از اهل بیت علیهم السلام در این باره نقل می‌کند. کامل الزیارات از مهم‌ترین و معتبرترین منابع روایی و دعایی شیعه است که علما و فقهای شیعه پیوسته به آن مراجعه کرده‌اند. این اثر را «الزیارات»، «جامع الزیارات» و «کامل الزیارة» نیز خوانده‌اند و به زبان فارسی ترجمه شده است.

از ویژگی‌های کتاب این است که ابن قولویه همه راویان را توثیق کرده است و بنا به ادعای خودش احادیث این کتاب را از معتبرترین منابع و با صحیح‌ترین سندها نقل کرده و حتی یک حدیث نادر و ضعیف هم انتخاب نکرده است. این به دانشمندان شیعه کمک می‌کند تا آن دسته از راویانی که در کتاب‌های رجالی نامی از آنها برده نشده و فقط در سلسله سندهای کامل الزیارات آمده، اعتماد کنند.

با توجه به اعتبار حدیثی کتاب به‌ویژه اینکه از منابع و اصول معتبر حدیثی اصحاب ائمه علیهم السلام نقل شده است، یکی از منابع دست اول

حدیث برای مؤلفان و محدثان متأخر به شمار می‌رود. این کتاب یکی از معتبرترین مراجع کتب دعا و زیارات متأخران مانند مفاتیح الجنان اثر شیخ عباس قمی است.

نزّهه الناظر و تنبيه الخاطر

تأليف ابی عبدالله الحسین بن محمد بن حسن الحلواني، قرن پنجم. سبک شناخت نگارش های حدیثی شیعه نشان از آن دارد که محدثان شیعه، نگاشته های خود را بیشتر به شکل موضوعی تنظیم می نموده و چینش احادیث را بر اساس محتوا و مضمون و نه گوینده و راوی حدیث سامان می داده اند. در این میان تنها چند مؤلف انگشت شمار داریم که نه از شیوه موضوعی بلکه از سبک مسندی پیروی کرده و احادیث هر معصوم را جداگانه و هر کدام را در یک فصل آورده و کتاب را به ترتیب معصومان علیهم السلام مرتب ساخته اند.

کتاب مشهور تحف العقول از ابن شعبه حرانی در قرن چهارم و الدرّ الباهره منسوب به شهید اول در قرن هشتم از این زمره اند و کتاب حاضر حلقه میانی این دو کتاب است.

نزّهه الناظر و تنبيه الخاطر به راستی بوستان خستگان اندیشه است. تالّو سخنان حکمت آموز هر معصوم و درخشش یکایک این دره های سفته، خواننده را در فضایی تماشایی فرو می برد و به امتداد خواندن او را از دنیا و بندهای شیطانی آن می رهند و با حقیقت نهفته در ژرفای کلمات پیشوایان هدایت آشنا می سازد.

این کتاب افزون بر مفید بودن برای عموم مردم، نیاز پژوهشگران را به احادیث یک معصوم مشخص در زمینه مسائل اخلاقی و اجتماعی

برطرف می کند و منابع آورده شده در پانوشتِ تصحیح های جدید کتاب،
راه محققان را برای دسترسی به اسناد هر حدیث و مضمون های مشابه
آمده در احادیث دیگر هموار می سازد.

الاقبال، فلاح السائل

دو کتابی که تألیف سید رضی الدین علی بن موسی بن جعفر بن طاووس - درگذشته به سال ۶۶۴ ه. ق هستند و به عنوان تتمه ای برای کتاب مصباح المتهجد شیخ طوسی نوشته شده اند.

سید ابن طاووس در بین علما و مردم زمان خویش از احترام خاصی برخوردار بود. او علاوه بر اینکه فقیهی نام آور بود ادیبی گرانقدر و شاعری توانا شمرده می شد، گرچه شهرت اصلی او در زهد و تقوی و عرفان اوست و اکثر تألیفات او در موضوع ادعیه و زیارات می باشد. سید کتابخانه بزرگ و بی نظیری داشت که از جدش به ارث برده بود و او به گفته خودش تمام آن کتاب ها را مطالعه کرده یا درس گرفته بود.

کتب سید بن طاووس همواره مورد توجه علمای شیعه بوده است و این نشأت گرفته از وثاقتی است که از شخصیت ایشان سراغ دارند. از طرف دیگر، ایشان در نوشته های خود از حدود ۱۵۰۰ کتاب استفاده کرده است که غالب آن کتب به دست ما نرسیده است و این مطلب ارزش نوشته های ایشان را چند برابر می کند.

دو کتاب مزبور، حاوی معارف عمیق اهل بیت علیهم السلام، در قالب روایات و ادعیه هستند، مخصوصاً آنچه مربوط به مناجات های اهل بیت علیهم السلام است که مورد توجه علمای شیعه، مخصوصاً اهل عرفان قرار گرفته است.

وسائل الشیعه

تَفْصِيلُ وَسَائِلِ الشَّيْعَةِ إِلَى تَحْصِيلِ مَسَائِلِ الشَّرِيعَةِ مَعْرُوفٌ بِهِ وَسَائِلُ الشَّيْعَةِ اثر شيخ حر عاملی و شامل احادیث فقهی منابع روایی شیعه مانند کتب اربعه و دیگر منابع حدیثی.

در این اثر، ۳۶ هزار روایت با سند آن در موضوعات متعدد فقهی در باب‌های جداگانه آورده شده است. وسائل الشیعه به دلیل اهمیت و جایگاه آن، دارای شروح، معاجم، تلخیص و ترجمه‌هایی است.

محمد بن حسن بن علی بن محمد بن حسین معروف به شیخ حرّ عاملی، از دانشمندان، محدثان و فقهای امامیه در قرن یازدهم هجری و صاحب تألیفات گرانقدر و صاحب اثر گرانبهای وسائل الشیعه است. شیخ حر به صاحب وسائل نیز شهرت دارد. وی در شهر مشهد درگذشت و آرامگاهش در حرم رضوی است.

کتاب وسائل الشیعه مجموعه‌ای کامل و معتبر از روایات پیامبر اکرم(ص) و اهل بیت(ع) درباره احکام شرعی و فقهی در ۵۰ بخش موضوعی گردآوری شده که پایان کتاب نیز در خاتمه مفصلی درباره مصادر، اسانید و رجال احادیث بحث شده است. این کتاب شامل ۳۶ هزار روایت است.

شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه را در طول ۲۰ سال گردآوری کرده و در سال ۱۰۸۲ق به اتمام رسانیده است. این کتاب دارای امتیازات و ویژگی‌هایی منحصر به فرد و مرجع همه مجتهدان و مراجع شیعی برای استنباط احکام شرعی است.

نقل تمامی احادیث به همراه سند آنها، ذکر تمامی روایات یک مسأله در یک باب، توضیحات مؤلف در ذیل احادیث، به ویژه در جمع روایات متعارض، استنباط مؤلف از روایات و قراردادن عنوان ابواب از ویژگی‌های ممتاز این کتاب شریف است.

کنز العمال

کتاب «کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال» نگاشته «علاء الدین علی بن حسام» معروف به «متقی هندی» است که در سال ۸۸۵ یا ۸۸۸ قمری به دنیا آمده و در سال ۹۷۵ درگذشت.

متقی هندی در مقدمه کتاب کنز العمال می گوید:

«از آن جا که دو کتاب «الجامع الصغير» و زوائد آن - تألیف جلال الدین سیوطی، که تلخیصی از بخش اقوال «الجامع الكبير» اوست - بر اساس حروف الفباء تنظیم شده و کتاب های مناسبی اند؛ آنها را بر اساس ترتیب ابواب فقهی در یک کتاب با نام «منهج العمال فی سنن الاقوال» منتشر ساختم، آن گاه با افزودن بخش های دیگر اقوال الجامع الكبير به آن، کتاب «الاکمال لمنهج العمال» را فراهم آوردم و با ادغام دو کتاب مزبور، کتابی با نام «غایة العمال» عرضه داشتم.

آن گاه با افزودن بخش افعال النبی از الجامع الكبير، مجموعه ای منظم از اقوال و افعال پیامبر اکرم (ص) را با الهام از الجامع الكبير سیوطی فراهم آوردم و نام آن را «کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال» گذاشتم.

او معتقد است: ضمن تنظیم و تبویب کتاب سیوطی، روایات از «الجامع الصغير» او را که در «الجامع الكبير» انعکاس نیافته، در این کتاب آورده است. در حقیقت «کنز العمال» گردآوری و تنظیم روایات سه کتاب

«الجامع الكبير»، «الجامع الصغير» و «زوائد الجامع الصغير» جلال الدین سیوطی است.

کتاب «کنز العمال» منبع بسیار غنی و جامعی است که معتبرترین روایات مربوط به عقاید، تاریخ و فقه بر اساس منابع مورد قبول اهل سنت در آن یافت می شود.

کتاب متقی هندی در نزد علمای اسلام اعم از شیعه و سنی دارای منزلت والایی است و همه علمای بزرگ به آن توجه کرده و از آن بهره برده اند.

بحار الانوار

بِحَارُ الْأَنْوَارِ الْجَامِعَةُ لِذُرْرِ أَخْبَارِ الْأُئِمَّةِ الْأَطْهَارِ مشهور به بحار الانوار، مفصل‌ترین مجموعه حدیثی شیعه است که با نظارت علامه مجلسی (۱۰۳۷ق - ۱۱۱۰ق) تألیف شده است. تألیف این کتاب که مجموعه‌ای از آموزه‌ها و تعالیم شیعه است، بیش از ۳۰ سال طول کشیده و گروهی از شاگردان علامه مجلسی او را در این کار یاری کرده‌اند.

مؤلف، کتاب را بر اساس ۲۵ موضوع کلی طراحی و آن را در ۲۵ جلد جای داده است (در دوره‌های اخیر به صورت ۱۱۰ جلدی منتشر می‌شود). در هر جلد ریز موضوعات مربوط به آن را در ابواب مختلف گرد آورده است. او در هر باب، ابتدا آیات قرآنی مرتبط با موضوع را ذکر کرده و تفسیر آنها را می‌آورد و در مرحله بعد احادیث مربوط به آن باب را نقل می‌کند.

بحار الانوار به خاطر ذکر مستند بیشتر روایت‌های منقول از ائمه شیعه، باب‌بندی موضوعات، شرح و بیان بسیاری از روایات، تحقیقات گوناگون کلامی، تاریخی، فقهی، تفسیری، اخلاقی، حدیثی و لغوی، نزد محققان و پژوهشگران مقامی والا داشته است؛ چنانکه با وجود حجم زیاد، از همان روزگار تألیف، نسخه‌های خطی بسیاری از آن نوشته شده و با رواج صنعت چاپ، همه یا بخش‌هایی از آن بارها به چاپ رسیده است.

آقا بزرگ تهرانی می گوید:

«بحارالانوار کتاب جامعی است که دربرگیرنده اخبار اهل بیت «علیهم السلام» است. تحقیقات دقیقی که بهتر از آن یافت نمی شود و باید گفت مانند این کتاب نه قبلاً نوشته شده است و نه در آینده نوشته خواهد شد.»

امام خمینی می نویسد:

«بحارالانوار اثر عالم و محدث بزرگ محمدباقر مجلسی است که تقریباً در برگیرنده ۴۰۰ کتاب و رساله است؛ بحارالانوار خود یک کتابخانه است و مصنف آن هنگامی که دید بسیاری از کتب حدیثی به واسطه کوچکی حجم و گذشت زمان در معرض نابودی و تلف شدن هستند، در صدد تألیف آن برآمد.»

منابع مورد استناد در این نوشته:

- نرم افزار جامع الاحادیث نور
- سایت دانشنامه اسلامی
- ویکی شیعه
- ویکی فقه
- اسلام کوئست